

BRUTO DOMAĆI PROIZVOD (BDP)

Korišćena metodologija je u skladu sa Sistemom nacionalnih računa (SNA'93) i Evropskim sistemom nacionalnih računa (ESA'95).

Bruto domaći proizvod (BDP) mjeri ukupnu vrijednost dobara i pruženih usluga koje su proizvele rezidentne institucionalne jedinice.

MONSTAT sprovodi obračun BDP-a po proizvodnoj i potrošnoj metodi i obračuni su međusobno nezavisni.

Obračun BDP-a uključuje sve djelatnosti unutar granica proizvodnje definisane metodologijama SNA'93 i ESA'95 i obuhvata cjelokupnu teritoriju Crne Gore.

Procjena neobuhvaćene ekonomije za legalni dio ekonomskih aktivnosti djelimično je uključena u obračun BDP-a.

Nelegalne aktivnosti: droga, prostitucija, krijumčarenje ljudi, nelegalna trgovina CD-a, video kasete, nelegalno korišćenje softvera, prodaja oružja i dr. nijesu uključene u obračun BDP-a.

Klasifikacija ekonomskih jedinica po djelatnostima u skladu je sa Klasifikacijom djelatnosti (KD) koja je usklađena sa Klasifikacijom ekonomskih djelatnosti Evropske zajednice (NACE Rev.1.1).

Osnovne kategorije obračuna BDP-a po proizvodnoj metodi su:

Bruto vrijednost proizvodnje se definiše kao tržišna vrijednost svih proizvedenih roba i usluga. Obračunata je po djelatnostima u približnim bazičnim cijenama, jer su sve subvencije tretirane kao subvencije na proizvode, i prema tome uzete u obračun na nivou nacionalne ekonomije.

Intermedijalna potrošnja po nabavnim cijenama je vrijednost proizvoda i usluga koji se transformišu, koriste ili troše u procesu proizvodnje.

Bruto dodata vrijednost, kao povećanje vrijednosti proizvodnje jednaka je razlici između bruto vrijednosti proizvodnje i intermedijalne potrošnje.

Bruto domaći proizvod u tržišnim cijenama iskazuje vrijednost svih proizvedenih dobara i usluga rezidentnih jedinica, tj. zbir bruto dodatih vrijednosti po djelatnostima i poreza na proizvode umanjenih za subvencije na proizvode.

U obračun Intermedijalne potrošnje po djelatnostima uključene su usluge finansijskog posredovanja indirektno mjerene (FISIM) čime je obračun BDP-a usklađen sa Evropskim standardima.

Metodologija obračuna

Proizvodna metoda - Tekuće cijene

Obračun bruto dodate vrijednosti u tekućim cijenama najvećim dijelom zasniva se na podacima Završnih računa preduzeća (Bilans uspjeha i Statistički aneks) i podacima redovnih statističkih istraživanja.

Kvalitet podataka Završnih računa je poboljšao dodatnim procjenama uz korišćenje podataka iz statistike poljoprivrede, industrije, građevinarstva, trgovine na veliko i malo, turizma, saobraćaja i ostalih statistika.

Uz to su korišćeni i administrativni podaci Centralne banke Crne Gore, Poreske uprave, Uprave carina i Ministarstva finansija.

Obračun bruto dodate vrijednosti za djelatnost „Aktivnosti u vezi sa nekretninama, iznajmljivanje i poslovne aktivnosti“ urađen je primjenom „user cost“ metode koja je usaglašena sa zahtjevima ESA'95 metodologije.

GROSS DOMESTIC PRODUCT (GDP)

Applied methodology is harmonized with the System of National Accounts (SNA'93) and European system of accounts (ESA'95).

Gross domestic product (GDP) measures the total value of the goods and services produced by resident institutional units.

MONSTAT compile GDP by production and expenditure approaches which are mutually independent.

The GDP calculation includes all activities within the production frame defined by SNA'93 and ESA'95 methodologies and covers the whole territory of Montenegro.

The estimate of non-observed economy for legal part of economy is partially included in compilation of GDP.

The following illegal activities drugs, prostitution, sex- trafficking, illegal selling of CDs, video tapes, illegal use of software, smuggling of weapons, etc. are not included in GDP estimation.

The classification of economic units by activity is in line with the national Classification of Activities (CA) that is harmonized with the Classification of Economic Activities in the European Community (NACE Rev.1.1).

The basic categories for GDP compilation by production approach are:

Gross output is defined as a market value of all produced goods and services. It is calculated by activities at approximate basic prices, since all subsidies are treated as subsidies on products and accordingly included into compilation at national economy level.

Intermediate consumption at purchase prices is the value of goods and services, which are transformed, used and consumed during production process.

Gross value added, as the output value increase equals to the difference between gross output and intermediate consumption.

Gross domestic product at market prices is the value of all goods and services produced by resident units, i.e., the sum of gross value added by activities and taxes on products less subsidies on products.

In compilation of intermediate consumption by activities is included the value of financial intermediation services indirectly measured (FISIM) which increase level of harmonisation of GDP compilation in line with European standards.

Methodology

Production approach - Current prices

Gross value added calculation at current prices is mostly based on Annual Financial Reports of Enterprises (Income statements and Statistical Annex) and results of regular statistical surveys.

The data quality of annual Financial Reports was checked and partially corrected on the basis of data from statistical surveys in agriculture, industry, construction, wholesale and retail trade, tourism, transport and other statistics.

Additionally, it was used administrative data obtained from Central Bank of Montenegro, Tax authorities, Customs administration and Ministry of Finance.

Gross value added for activity „*Real estate, renting and business activities*“ is compiled by user-cost approach, which is harmonized with ESA'95 methodology.

Korišćeni podaci prilagođeni su metodološkim zahtjevima SNA'93 i ESA'95, a u pojedinim slučajevima su izvršene procjene na osnovu raspoloživih podataka.

Stalne cijene

Obračun BDP-a po proizvodnoj metodi urađen je i u stalnim cijenama. Na osnovu raspoloživih podataka izvršen je obračun u stalnim cijenama primjenom metode *dvostruke deflacije* za djelatnost „Poljoprivreda, lov, šumarstvo i ribarstvo” i „Proizvodnja i snadbijevanje električnom energijom, gasom i vodom”. Za sve ostale djelatnosti obračun je sproveden primjenom metode jednostruke ekstrapolacije, odgovarajućim indikatorima tj. indeksima fizičkog obima proizvodnje.

Potrošna metoda - tekuće cijene

Obračun BDP-a po potrošnoj metodi u tekućim cijenama zasniva se na podacima iz redovnih istraživanja MONSTAT-a, Uprave carina, Ministarstva finansija, Centralne banke Crne Gore .

Za obračun lične potrošnje domaćinstava korišćeni su podaci iz redovnih istraživanja MONSTAT-a, kao i iz različitih administrativnih i ostalih raspoloživih izvora. Glavni izvor podataka je Anкета o potrošnji domaćinstava. Korišćena je COICOP klasifikacija na četvrtom nivou. Za obračun lične potrošnje domaćinstava primijenjen je metod Robnih tokova (Commodity flow approach) koji predstavlja balans svih tokova roba i usluga proizvedenih i uvezenih na jednoj strani i korišćenih i izvezenih na drugoj strani.

Podaci o izdacima države izračunati su na osnovu podataka Ministarstva finansija i Završnog računa budžeta Crne Gore. Individualna potrošnja države obuhvata rashode za Obrazovanje, Zdravstvo, Socijalnu zaštitu i Sport, kulturu i rekreaciju. Ostali rashodi države predstavljaju kolektivnu potrošnju (opšte javne službe, vojna i civilna odbrana sa ministarstvom, stambeno-komunalni poslovi i sl.).

Bruto investicije u osnovna sredstva pravnih lica obračunate su na osnovu metode “robnih tokova” (Commodity flow approach) i podataka iz Godišnjeg istraživanja o investicijama u osnovna sredstva koje sprovodi MONSTAT. Bruto investicije u osnovna sredstva za nekorporativni sektor (građevinarstvo, poljoprivreda i dr.) procijenjeni su na osnovu raspoloživih podataka iz redovnih statističkih istraživanja.

Podaci o izvozu i uvozu usluga zasnivaju se na podacima Bilansa plaćanja Centralne banke Crne Gore. Podaci o izvozu i uvozu roba zasnovani su na podacima MONSTAT-a tj. statistike spoljne trgovine po specijalnom sistemu.

Stalne cijene

Obračun BDP-a po potrošnoj metodi urađen je i u stalnim cijenama. Na osnovu raspoloživih podataka izvršen je obračun u stalnim cijenama primjenom metode ekstrapolacije za potrošnju kategoriju *Potrošnja države*, a za sve ostale potrošne kategorije obračun u stalnim cijenama je izvršen primjenom metode deflacije.

The used data were adjusted according to the requirements of SNA'93 and ESA'95 methodologies, while in certain cases particularly estimation were made on the basis of available data.

Constant prices

GDP calculation by production approach is also done at constant prices. On the basis of available data it is carried out double deflation method for activities “Agriculture, hunting, forestry and fishing” and “Electricity, gas and water supply”. For all others activities calculation is done by applying single extrapolation method, using appropriate indicators i.e. physical volume indices.

Expenditure approach - Current prices

The GDP compilation by expenditure approach at current prices is based on the data from regular surveys of MONSTAT, Ministry of Finance, Central Bank of Montenegro .

Final consumption expenditure of households was calculated on the basis of data from regular statistical surveys of MONSTAT as well as on data from various administrative sources. The main data source is Household Budget Survey (HBS). COICOP classification on 4-digit level is applied. Commodity flow approach is used for estimation of final consumption expenditure of households which represent balance of all goods and services flows that are produced and imported from one side and used and exported on the other side.

Data on Government expenditures were based on data from Ministry of Finance and Budgetary Report of Montenegro. Individual Government final consumption includes expenditures on *Education, Health, Social security and welfare* and *Sport, culture and recreation*. Remained expenditures of the government are related to collective consumption (general public services, military and civil defence with ministry, residential and communal services, etc).

Gross fixed capital formation data for corporate enterprises are compiled by Commodity flow approach and using data from regular MONSTAT survey: Annual survey on investments in fixed assets. Gross fixed capital formation for the unincorporated sector (construction, trade, agriculture, etc.) was estimated on the basis of available data from regular statistical surveys.

Data on exports and imports of services are based on the Balance of Payment data of Central Bank of Montenegro. Data on exports and imports of goods are based on the Monstat data from external trade statistics following special trade system.

Constant prices

GDP calculation by expenditure approach is also done at constant prices. On the basis of available data it is carried out extrapolation method for expenditure component *Government final consumption expenditure* and for others expenditure categories calculation is done by applying deflation method.

6 – 1. BRUTO VRIJEDNOST PROIZVODNJE PO KD-u
I BRUTO DOMAĆI PROIZVOD U TEKUĆIM CIJENAMA
PO SNA 93 KONCEPTU

GROSS OUTPUT BY NACE Rev. 1.1 AND GROSS
DOMESTIC PRODUCT AT CURRENT PRICES
ACCORDING TO SNA 93

hilj. EUR

thous. EUR

KD	2009			NACE-Rev.1.1
	Bruto vrijednost proizvodnje <i>Gross output</i>	Intermedijalna potrošnja <i>Intermediate consumption</i>	Bruto dodata vrijednost <i>Gross Value Added</i>	
Poljoprivreda, lov i šumarstvo i Ribarstvo	385 697	138 884	246 812	<i>Agriculture, hunting and forestry and Fishing</i>
Vađenje rude i kamena	47 161	27 508	19 653	<i>Mining and quarrying</i>
Prerađivačka industrija	441 883	296 093	145 791	<i>Manufacturing</i>
Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, gasom i vodom	258 562	89 024	169 538	<i>Electricity, gas and water supply; collection and distribution</i>
Građevinarstvo	605 679	444 141	161 538	<i>Construction</i>
Trgovina na veliko i trgovina na malo; opravka motornih vozila, motocikala i predmeta za ličnu upotrebu i domaćinstvo	687 085	330 015	357 070	<i>Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles, motorcycles and personal and household goods</i>
Hoteli i restorani	286 003	133 926	152 077	<i>Hotels and restaurants</i>
Saobraćaj, skladištenje i veze	536 020	252 206	283 814	<i>Transport, storage and communication</i>
Finansijsko posredovanje	171 897	51 074	120 825	<i>Financial intermediation</i>
Aktivnosti u vezi s nekretninama, iznajmljivanje i poslovne aktivn.	398 923	148 236	250 686	<i>Real estate, renting and business activities</i>
Državna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje	386 151	131 311	254 840	<i>Public administration and defence; compulsory social security</i>
Obrazovanje	144 526	19 086	125 440	<i>Education</i>
Zdravstveni i socijalni rad	186 629	68 271	118 357	<i>Health and social work</i>
Ostale komunalne, društvene i lične uslužne aktivnosti	116 090	49 984	66 106	<i>Other community, social and personal activities</i>
Privatna domaćins. sa zaposlenim licima	0	0	0	<i>Private households with employed persons</i>
Eksteritorijalne organizacije i tijela	0	0	0	<i>Extra-territorial organizations and bodies</i>
UKUPNO	4 652 306	2 179 759	2 472 547	TOTAL
Porezi na proizvode minus subvencije na proizvode			508 420	<i>Taxes on products less subsidies on products</i>
BDP (tržišne cijene)			2 980 967	GDP (market prices)

**6 – 1. BRUTO VRIJEDNOST PROIZVODNJE PO KD-u
I BRUTO DOMAĆI PROIZVOD U TEKUĆIM CIJENAMA
PO SNA 93 KONCEPTU, hlj. EUR**

**GROSS OUTPUT BY NACE Rev. 1.1 AND GROSS
DOMESTIC PRODUCT AT CURRENT PRICES
ACCORDING TO SNA 93, thous. EUR**

/nastavak/

/continued/

KD	2010			NACE-Rev. 1.1
	Bruto vrijednost proizvodnje <i>Gross output</i>	Intermedijalna potrošnja <i>Intermediate consumption</i>	Bruto dodata vrijednost <i>Gross Value Added</i>	
Poljoprivreda, lov i sumarstvo i Ribarstvo	382 230	144 344	237 886	Agriculture, hunting and forestry and Fishing
Vađenje rude i kamena	64 854	26 223	38 631	Mining and quarrying
Prerađivačka industrija	502 038	363 024	139 014	Manufacturing
Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, gasom i vodom	281 550	110 471	171 079	Electricity, gas and water supply; collection and distribution
Građevinarstvo	547 973	391 004	156 969	Construction
Trgovina na veliko i trgovina na malo; opravka motornih vozila, motocikala i predmeta za ličnu upotrebu i domaćinstvo	894 773	514 706	380 067	Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles, motorcycles and personal and household goods
Hoteli i restorani	281 027	119 998	161 029	Hotels and restaurants
Saobraćaj, skladištenje i veze	587 708	288 681	299 027	Transport, storage and communication
Finansijsko posredovanje	195 351	70 836	124 515	Financial intermediation
Aktivnosti u vezi s nekretninama, iznajmljivanje i poslovne aktivnosti	484 831	216 321	268 510	Real estate, renting and business activities
Državna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje	409 811	154 601	255 210	Public administration and defence; compulsory social security
Obrazovanje	153 186	14 641	138 545	Education
Zdravstveni i socijalni rad	205 061	82 408	122 653	Health and social work
Ostale komunalne, društvene i lične uslužne aktivnosti	169 430	75 328	94 102	Other community, social and personal activities
Privatna domaćins. sa zaposlenim licima	0	0	0	Private households with employed persons
Eksteritorijalne organizacije i tijela	0	0	0	Extra-territorial organizations and bodies
UKUPNO	5 159 823	2 572 586	2 587 237	TOTAL
Porezi na proizvode minus subvencije na proizvode			516 618	Taxes on products less subsidies on products
BDP (tržišne cijene)			3 103 855	GDP (market prices)

**6 – 2. BRUTO DOMAĆI PROIZVOD PO KATEGORIJAMA
POTROŠNJE U TEKUĆIM CIJENAMA**

**GDP BY EXPENDITURE APPROACH
AT CURRENT PRICES**

hlj. EUR

thous. EUR

	Finalna potrošnja <i>Final consumption expenditure</i>		Investicije u kapital <i>Gross fixed capital formation</i>	Promjene zaliha <i>Changes in inventories</i>	Izvoz roba i usluga <i>Exports of goods & services</i>	Uvoz roba i usluga <i>Imports of goods & services</i>	Bruto domaći proizvod <i>Gross Domestic Product</i>
	lična potrošnja <i>Households</i>	potrošnja države <i>Government</i>					
2002	1100,5	338,2	198,9	56,3	481,0	814,5	1360,3
2003	1120,5	404,2	200,8	31,9	462,3	709,6	1510,1
2004	1221,1	439,2	286,1	-8,4	701,7	969,9	1669,8
2005	1267,9	543,4	326,3	-4,6	790,4	1108,5	1814,9
2006	1660,9	580,0	469,8	77,0	1061,0	1699,8	2148,9
2007	2369,0	539,3	867,1	39,0	1189,9	2323,9	2680,4
2008	2814,8	698,1	1180,2	74,7	1218,2	2900,4	3085,6
2009	2503,7	661,4	797,6	10,8	957,5	1950,1	2980,9
2010	2550,7	727,2	655,1	52,3	1077,4	1958,9	3103,8

6 – 3. BRUTO DODATA VRIJEDNOST PROIZVODNJE PO KD-u
I BRUTO DOMAĆI PROIZVOD U STALNIM CIJENAMAGROSS VALUE ADDED BY NACE Rev. 1.1 AND GROSS
DOMESTIC PRODUCT AT CONSTANT PRICES

hilj. EUR

thous. EUR

KD	Bruto dodata vrijednost <i>Gross Value Added</i>		Realne stope rasta, 2010 <i>Real growth rates, 2010</i>	NACE-Rev.1.1
	2009	2010		
Poljoprivreda, lov i šumarstvo i Ribarstvo	234 724	243 492	-1.3	Agriculture, hunting and forestry and Fishing
Vađenje rude i kamena	13 886	32 444	65.1	Mining and quarrying
Prerađivačka industrija	121 398	140 150	-3.9	Manufacturing
Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, gasom i vodom	140 337	206 108	21.6	Electricity, gas and water supply; collection and distribution
Građevinarstvo	154 126	149 552	-7.4	Construction
Trgovina na veliko i trgovina na malo; opravka motornih vozila, motocikala i predmeta za ličnu upotrebu i domaćinstvo	31 3581	360 248	0.9	Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles, motorcycles and personal and household goods
Hoteli i restorani	12 8635	160 442	5.5	Hotels and restaurants
Saobraćaj, skladištenje i veze	323 553	290 625	2.4	Transport, storage and communication
Finansijsko posredovanje	122 789	122 395	1.3	Financial intermediation
Aktivnosti u vezi s nekretninama, iznajmljivanje i poslovne aktivnosti	270 303	254 697	1.6	Real estate, renting and business activities
Državna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje	272 347	254 942	0.0	Public administration and defence; compulsory social security
Obrazovanje	117 288	125 189	-0.2	Education
Zdravstveni i socijalni rad	108 575	116 156	-1.9	Health and social work
Ostale komunalne, društvene i lične uslužne aktivnosti	62 053	75 758	14.6	Other community, social and personal activities
Privatna domaćins. sa zaposlenim licima	0	0	0	Private households with employed persons
Eksteritorijalne organizacije i tijela	0	0	0	Extra-territorial organizations and bodies
UKUPNO	2 383 595	2 532 198	2.4	TOTAL
Porezi na proizvode minus subvencije na proizvode	527 475	522 212	2.7	Taxes on products less subsidies on products
BDP	2 911 070	3 054 410	2.5	GDP

6 – 4. BRUTO DOMAĆI PROIZVOD PO KATEGORIJAMA
POTROŠNJE U STALNIM CIJENAMAGDP BY EXPENDITURE APPROACH
AT CONSTANT PRICES

hilj. EUR

thous. EUR

	Finalna potrošnja <i>Final consumption expenditure</i>		Investicije u kapital <i>Gross fixed capital formation</i>	Promjene zaliha <i>Changes in inventories</i>	Izvoz roba i usluga <i>Exports of goods & services</i>	Uvoz roba i usluga <i>Imports of goods & services</i>	Bruto domaći proizvod <i>Gross Domestic Product</i>
	lična potrošnja <i>Households</i>	potrošnja države <i>Government</i>					
2009	2450,6	703,2	824,6	10,0	945,9	2023,3	2911,0
2010	2553,7	659,1	649,7	51,6	1029,2	1888,9	3054,4